

УДК 398.332.4 (=161.2) : 23/28(477)

FOLK CHRISTIAN RELIGIOSITY IN THE SYSTEM OF THE WINTER CYCLE OF TRADITIONAL CALENDAR RITES OF UKRAINIANS: RESEARCH ASPECTS**НАРОДНА ХРИСТІЯНСЬКА РЕЛІГІЙНІСТЬ У СИСТЕМІ ТРАДИЦІЙНОЇ КАЛЕНДАРНОЇ ОБРЯДОВОСТІ УКРАЇНЦІВ ЗИМОВОГО ЦИКЛУ: АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Dyakiv V.M. / Дяків В.М.

c.filol.s., as.prof. / к.філол.н., с.н.с.

ORCID: 0000-0002-9513-4364

The Ethnology Institute National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv, Svobody Avenue 15, 79000
Інститут народознавства НАН України, Львів, проспект Свободи 15, 79000

Анотація. Окреслено основні аспекти дослідження народної християнської релігійності у системі традиційної календарної обрядовості українців. Обґрунтовано потребу продовжити студії над проблемою пов'язаності української етнокультурної традиції з релігійним світоглядом народу та необхідністю докладно дослідити форми народної релігійності українців. Простежується динаміка фольклорного тексту і розвиток давніх традиційних вірувань та уявлень про добро і зло, гріх і покарання, гріх і покаєння, а також і про кінець світу чи його “оновлення” та ін.

Ключові слова: народна релігійність, календарна обрядовість, традиція, вірування, функціонування.

Вступ.

Народні релігійні вірування є важливим компонентом свідомості народу і його традиційної культури, що пов'язаний з давніми уявленнями про надприродне-божественне начало навколишнього світу і буття в ньому людини. У різні періоди розвитку людства народні релігійні вірування мали різний характер.

Уже в наш час, на початку двадцять першого століття особливо гостро відчувається потреба у зверненні до традиційних імперативів християнського віровчення, властиво, устоїв народної релігійності основного, корінного контингенту населення країни на сьогоднішній день. Ці так звані “неписані” канони, моральні імперативи, що основані на християнському віруванні і водночас закорінені у давній традиції українців; що часто призводять до моделювання поведінкових ситуацій, особливо, під впливом тих чи тих історичних, суспільно-політичних чи інших подій якраз і були, та й зараз ще залишаються головними чинниками більших чи менших спалахів народної релігійності.

Отже, питання проявів народної релігійності в етнокультурній традиції українців загалом і календарній обрядовості зокрема належить до тих цікавих актуальних наукових проблем, які на сьогоднішній день залишаються ще мало й недостатньо дослідженими, зосібна в етнологічній науці. Про це свідчать і дискусії, які час від часу розгортають на сторінках сучасних наукових видань закордонні (зокрема американські, польські, білоруські, російські) вчені з приводу базового науково-теоретичного термінологічного апарату стосовно цієї теми, а також інших дотичних питань [див.: 46; 65; 44; 40; 68; 16 та ін.]. Та й у

нашій вітчизняній науці ця проблема має свою традицію (на наукову літературу, яка прямо чи дотично стосується зазначеної проблематики, покликаємось далі при розгляді конкретних питань).

Мета пропонованої студії – окреслити основні аспекти дослідження народної християнської релігійності у системі традиційної календарної обрядовості українців зимового циклу, обґрунтувати потребу продовження студій над проблемою пов'язаності української етнокультурної традиції з релігійним (власне християнсько-релігійним) світоглядом народу та необхідність докладно дослідити, реконструювати форми народної релігійності і ввести в науковий обіг сучасної етнології та фольклористики тексти календарної обрядовості, в яких відображено прояви народної християнської релігійності українців.

Основний текст.

Властиво, форми народної релігійності виникали на основі світоглядних переконань давніх предків, їх світорозуміння, релігійних вірувань і культів та під впливом певних суспільно-історичних подій, переважно в середовищах віруючих. Корінням своїм вони сягають тих давніх часів, коли викристалізувалась народна релігійність, формувались народні релігійні уявлення, за словами французького дослідника Еміля Дюркгайма, як глибоко суспільне явище, як “колективні уявлення, які відтворюють колективну дійсність” [23, с. 13]. Ці уявлення кристалізувалися, втілювалися в певні вербальні (легенди, перекази, пісні...) і позавербальні структури (звичаї, ритуали...) та відзначалися поширеністю і популярністю у свій час. Ці твори та дійства мали різне походження, сфери побутування і функціонування, по-різному сприймалися в тому чи іншому середовищі. Своєрідне відображення народної релігійності простежується на матеріалі давніх верств обрядової народної поезії, казок, легенд, переказів...

Описи ритуально-звичаєвих дійств та українська усна народна творчість (відображення народної релігійності в українському фольклорі та фольклористиці, зокрема, через вірування в чуда, розглядаємо в окремому дослідженні [24]), що пов'язані з релігійними уявленнями, містяться і в давніх писемних пам'ятках (літописні оповідання, “Києво-Печерський патерик”, апокрифи...). Ці дійства і пов'язана з ними творчість знаходили вдячний ґрунт у народному середовищі, тому їх багато з'являлося і в пізніші часи аж до сьогодення включно. Поява і поширення цих звичаєво-обрядових дійств і пов'язаних з ними творів особливо активізуються в час підвищеної духовної напруги в суспільстві, воєн, стихійних лих, пошестей, голоду, релігійних рухів тощо. І оскільки змістово вони стосуються здебільшого релігійної тематики, то найбільш типовим і сприятливим ґрунтом їх функціонування є середовища віруючих, груп паломників.

Ритуально-звичаєві дійства та усна народна творчість на цю тему не раз привертала увагу різних збирачів та дослідників, зокрема етнологів, фольклористів та істориків ХІХ-ХХ століть. Відомі українські і закордонні вчені неодноразово вказували на невідкладну потребу дослідження низки питань стосовно проявів народної релігійності, що відбувалися в різні часи у

різних народів (і продовжують відбуватися). Однак і досі ця тема залишилась ще недостатньо дослідженою. Невипадково, либонь, Михайло Грушевський у другій книзі четвертого тому своєї “Історії української літератури” зацентрував на потребі дослідження усної народної словесності і писемної творчості релігійного змісту, власне творчості на “теми релігійного походження або глибше закрашені релігійним елементом, в своєму складі або в уяві людини приведені в зв’язок з тими головними категоріями гадки, на котру спирався релігійний світогляд епохи” [15, с. 5]. І, властиво, вся ця книга присвячена характеристиці української “словесної творчості”, переважно фольклорної, пов’язаної з “релігійним світоглядом”. Учений зазначив, що ця тема “досі майже не студювалась”, тому і його праця, яку він назвав “начерком”, “не може мати претензій до повноти і бажаної суцільності” [15, с. 6]. Насправді ж ця книга за широтою охоплення матеріалу і за глибиною його осмислення й досі залишається неперевершеною, унікальною в українській науці.

Подальша наукова розробка цієї проблеми (проявів народної релігійності) з охопленням матеріалу пізнішого часу й аналітичним осмисленням його різних аспектів досліджуваної теми народної релігійності в обрядовості українців є, без сумніву, справою потрібною і актуальною.

З цього погляду особливо важливий і цікавий пласт фактичного матеріалу теми становить календарна обрядовість українців, зокрема зимового циклу. Уже в той час цією творчістю зацікавилися українські дослідники – етнологи, історики, фольклористи. Зібрано великий і різноманітний текстовий матеріал до цієї теми, у наукових і науково-популярних виданнях опубліковано низку статей і розвідок. Однак уже наприкінці 1920-х років ця тема була наглухо закрита для наукових досліджень, а її матеріали запроторено в архіви. А після нечуваних за своєю жорстокістю тоталітарних репресій кінця 1920 – початку 1930-х років, колективізації, голодомору та інших жорстоких заходів тоталітарного режиму про дослідження питань народної християнської релігійності у традиційній культурі українців уже не могло бути й мови. Але власне календарна обрядовість цієї тематики не зникла безслідно. Вона відроджувалась, продовжувала функціонувати, набувала нового вияву і пізніше.

Немає якоїсь докладнішої інформації і стосовно розпрацювання цієї теми народної християнської релігійності в календарній обрядовості українців і в діаспорній науці. Деяких дотичних до цієї теми питань ескізно торкається американський дослідник Вільям Нолл [44, с. 15]. Сучасний вчений професор Загребського університету (Хорватія) Євген Пащенко підготував збірку матеріалів з передмовою, де певне місце займають і етнографічно-фольклорні матеріали окресленої теми [59]. Відомо, що ця тема не раз свого часу привертала увагу відомого етнографа і фольклориста Олекси Степового (псевдонім Олекси Воропая), як-от суголосна народна творчість, що пов’язана з подіями Другої світової війни [56]. Та особливо цінним з цього погляду є зібраний матеріал, що був опублікований у праці “Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис” (Мюнхен: Українське видавництво, 1966) [6].

Лише в умовах незалежності України відкрилася можливість повернутися до дослідження цієї теми. Отож, наукова доцільність пропонованої праці

зумовлена як потребою продовжити студії над проблемою пов'язаності української етнокультурної традиції з релігійним (власне християнсько-релігійним) світоглядом народу, так і необхідністю докладно дослідити, реконструювати форми народної релігійності та ввести в науковий обіг сучасної етнології та фольклористики тексти календарної обрядовості, в яких відображено прояви народної християнської релігійності українців. В цьому головним чином і полягає новизна даного дослідження.

У зв'язку з історичними обставинами питання народної християнської релігійності в календарній обрядовості українців в умовах більшовицької окупації були у свій час мало доступними для дослідження. Головно через те, що як вираз суспільних, небажаних для панівного режиму настроїв були відразу офіційно затавровані як явище, вороже до більшовицької влади. І все ж зусиллями ряду збирачів у різних місцях України переважно уже з початку ХІХ та до початку ХХ ст. зафіксовано чималий текстовий матеріал і цінні відомості про нього. Частково цей матеріал було використано у низці публікацій. Зокрема, у працях І. Вагилевича [70; 71], Я. Головацького [11], у трактаті Зоріана Доленги-Ходаковського (псевдонім Адама Чарноцького) "Про Слов'янщину перед християнством" (1818) [67], у розвідці чеського етнографа Франтішека Ржегоржа про народний календар бойків (де даються докладно паспортизовані відомості про традиційні вірування, звичаї і обряди, пов'язані з основними циклами і заняттями господарського року селянина [69]), яку пізніше значно доповнив і конкретизував М. Зубрицький своєю розвідкою про народний календар бойків [29], у праці М. Сумцова "Хлеб в обрядах и песнях" (Харьков, 1885), у змістовній розвідці про побут і народні звичаї бойків І. Кузіва "Життя-буття, звичаї і обичаї гірського народу" ("Зоря", Львів, 1889, № 15-21), у періодиці та пресі від різних місцевих дописувачів [27, с. 30, 31, 77–78, 199, 201; 28, с. 351; 43, с. 33], у працях вчених радянського часу [5; 54; 31; 62; 2; 4; 18; 48; 50; 37-38; 51, с. 94; 41; 49, с. 139; 3; та ін.] та деяких інших.

Дослідницьке охоплення і осмислення цього матеріалу, зрозуміла річ, було обмежене можливостями часу і умовами. Названі автори могли охопити увагою далеко не все з фактичного матеріалу і належним чином заглибитися в його зміст та соціокультурний контекст. Дехто розглядав цей матеріал з кон'юнктурних офіційних позицій. Але те, що було зроблено у ХІХ та середині ХХ століття щодо вивчення цієї теми, передусім збору відповідного матеріалу, становить основний і винятково цінний доробок та фактологічний фонд для продовження її дослідження. Пізніше таке дослідження впродовж наступних десятиліть радянської дійсності стало неможливим і навіть згадки про християнську релігійність і пов'язану з нею духовну творчість зникли з етнологічно-фольклористичних праць того часу. Не досліджувалась ця тема і в діаспорі.

У теперішній час у живій пам'яті народу, як показали наші польові обстеження, збереглося з тих специфічних форм народної релігійності дуже небагато і здебільшого фрагментарно – деякі ритуально-звичаєві дійства, пов'язані з ними тексти (головно фольклорні), відомості про надприродне, про чуда, вірування та уявлення про ці надприродні явища тощо.

Об'єктом дослідження є народна календарна обрядовість українців зимового циклу.

Предметом дослідження є конкретні прояви народної християнської релігійності в календарній обрядовості українців зимового циклу. Елементи християнської релігійності є основним предметом дослідження, водночас особливу увагу привертають ті складові релігійності, які мають генетичне коріння з дохристиянськими віруваннями.

Територіально і хронологічно зосереджується увага на охопленні етнографічних регіонів України у період першої половини XIX – початку XXI століття.

Властиво, метою є детальний розгляд функціонування народної релігійності у системі календарної народної обрядовості українців. В нечувано складних трагічних умовах панування атеїстичного більшовицького режиму у XX ст., коли відбувалось викорінення традиційних морально-релігійних устоїв місцевого населення з метою його остаточного поневолення і утвердження атеїстичної російської комуно-більшовицької влади, певні форми народної релігійності мали б знайти особливий розвиток, зокрема в календарній обрядовості у середовищі переслідуваного корінного суспільства. До таких висновків ми прийшли вже у попередніх своїх працях. До того ж, підтвердження такої думки прочитується і в певних роботах попередників, що прямо чи дотично торкаються окремих питань народної релігійності в етнокультурній традиції українців: Івана Вагилевича [70–71], Якова Головацького [11], Павла Чубинського [58; 63], Володимира Гнатюка [7–9], Івана Франка [60], Михайла Зубрицького [29], Михайла Грушевського [15, с. 5], Олени Пчілки [45], Никанора Дмитрука [20–21], Василя Кравченка [35–36], Павла Попова [47], Степана Шевченка [64], С. Якимовича [66], Ксенофонта Сосенка [55], Юрія Горліс-Горського [13], Остапа Воропая [6], Степана Килимника [32], Олександра Курочкіна [38], Корнелія Кутельмаха [39], Романа Кирчіва [33–34] та інших [37; 3; 25; 61; 17; 12; 53; 57; 14; 52; 30; 10; 26], у тому числі й закордонних [40; 67; 62; 48-51; 2; 4-5; та ін.].

Отже, метою дослідження є спроба детально вивчити явище народної християнської релігійності в етнографічно-фольклорних матеріалах календарної обрядовості українців зимового циклу, а також дотичні історичні відомості та з'ясувати на цій основі особливості (специфіку творення, функціонування, середовище, ідейно-змістові та художньо-стильові риси тощо) і, таким чином, об'єктивно і якомога повніше показати одну з істотних складових українського етнокультурного і фольклорного процесу XIX – початку XXI століття, з'ясувати її місце й особливості в історії української традиційної культури та духовно-релігійної народної творчості.

Для досягнення цієї мети в дослідженні поставлено завдання висвітлити низку історико-культурологічних, теоретико-методологічних та прикладних питань. Зокрема з'ясувати, наскільки процес виникнення та функціонування народної християнської релігійності у системі традиційної календарної обрядовості українців зимового циклу представлений в архівних фондах, приватних збірках, дослідженнях. На основі цих відомостей окреслити

географію виникнення і поширення проявів народної християнської релігійності у календарній обрядовості українців, визначити основні осередки зародження та головні шляхи і засоби розповсюдження.

Також зібрати і розглянути відомості про переслідування радянською владою цієї обрядовості, її виконавців та популяризаторів. Щоб з'ясувати, наскільки ці форми народної християнської релігійності і пов'язані з ними уявлення та вірування збереглися, провести польові дослідження в місцевостях найбільшого їх поширення, зокрема на теренах Покуття, Бойківщини, Опілля, Поділля, Слобожанщини тощо. Крім того, проаналізувати прояви народної християнської релігійності в системі календарної обрядовості українців зимового циклу. Дослідити, як згасають давні дохристиянські елементи, отримують переосмислення в різних регіонах і в різний час, як іде процес християнізації, зокрема на прикладі язичницьких коляд у зимовій обрядовості, які дійшли дотепер; як язичницькі елементи входять у християнські вірування (наприклад, нехристиянські атрибути “кутя”, “дідух”). Показати ставлення офіційної церкви до таких процесів у різних регіонах і в різний час.

Ці та інші похідні від них питання є в полі уваги автора, пошукового й аналітичного спрямування дослідження.

Джерельною базою дослідження є головню опубліковані у XIX – на початку XX століття праці стосовно цієї теми; публікації етнографічних матеріалів та фольклорних творів згадуваних та деяких інших українських дослідників; матеріали Національних архівних наукових фондів рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України [1]; Державного архіву Вінницької області [19]; власні польові записи (зроблені у 2002-2004 роках у Вінниці та Браїлівському, Калинівському, Козятинському, Шаргородському та інших районах Вінницької області; у 2008 році у Яворівському та Мостиському районах Львівської області, Корсунь-Шевченківському районі Черкаської області; у 2009 році в Черкаському та Звенигородському районах Черкаської області; у 2010 році в Канівському районі Черкаської області; до яких були долучені записи, зроблені у Львові та Львівській області, в Києві (у 2001-2006 роках), Рогатинському (2012 р.), Коломийському (2013 р.), Глумацькому (2014 р.), Снятинському (2014-2015 рр.) та Городенківському (2016 р.) районах Івано-Франківської області, Сколівському районі Львівської області тощо; вони (ці записи) віддзеркалюють стан збереженості народної християнської релігійності в ситсемі календарної обрядовості українців зимового циклу у народній пам'яті [22]; літературні матеріали, мемуаристика, епістолярій сучасників, тогочасні публікації преси, збірники етнографічних матеріалів та фольклору для порівняльного зіставлення з досліджуваним матеріалом, етнологічні праці, а також праці з історії та теорії фольклору, розробки окремих питань даної проблеми та інші дослідження.

При розгляді етнокультурного та фольклорного процесу, народно-мистецьких явищ і суспільно-політичних подій, які вплинули на народну християнську релігійність в системі традиційної календарної обрядовості українців зимового циклу доцільно використати історично-культурологічний

метод. До аналізу народної християнської релігійності в системі традиційної календарної обрядовості українців зимового циклу з аналогічними явищами у попередній традиції українців та інших народів (наскільки це можливо) варто застосовувати порівняльно-типологічний підхід. При розгляді структурно-змістових компонентів цієї обрядовості і відповідної творчості, функціональної семантики та генетичних зв'язків, просторової і часової динаміки досліджуваних етнокультурних, фольклорних явищ слід використовувати елементи структурно-типологічного та географічного методів етнології та фольклористики.

Висновки.

Праця була б спробою узагальнюючого етнологічно-фольклористичного дослідження народної християнської релігійності в системі традиційної календарної обрядовості українців зимового циклу; вивчення низки питань, що залишилися поза увагою попередніх дослідників. На основі порівняльного аналізу специфічних форм народної релігійності простежуються характерні прояви динаміки фольклорного тексту і своєрідна трансформація, розвиток давніх традиційних вірувань та уявлень про добро і зло, гріх і покарання, гріх і покаєння, а також і про кінець світу чи його “оновлення”, прихід антихриста та ін. Таке дослідження ввело б у науковий обіг сучасної етнології та фольклористики значний архівний і новий польовий матеріал.

Матеріали, положення та висновки роботи розширили б погляд на етнокультурний і фольклорний процес в Україні, зокрема на ту частину народної творчості, яка за своїм духом й ідейним змістом була опозиційною до більшовицького режиму і переслідувалася ним. Аналітичні матеріали й текстологічні спостереження проведеного вивчення народної християнської релігійності в системі традиційної календарної обрядовості українців зимового циклу спрямовуватимуть увагу до поглибленого дослідження специфіки творення і розвитку форм народної релігійності та фольклоротворення у пов'язаності з конкретними суспільно-політичними, соціальними і культурними умовами та потребами свого часу. Положення, висновки, фактологічні відомості цієї праці можуть стати в нагоді дослідникам різних питань народної культури українців.

Список використаних джерел та літератури:

1. Архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, ф. 15-3, од. зб. 239-246.
2. Богатырев П. Г. Вопросы теории народного искусства. – Москва, 1971. – 511 с.
3. Бойківщина: історико-етнографічне дослідження / ред. колегія: Ю. Г. Гошко (відповідальний редактор), П. М. Жолтовський, Р. В. Чугай, Р. Ф. Кирчів, М. І. Моздир. – Київ : Наукова Думка, 1983. – 304 с.
4. Велецкая Н. Н. О новогодних русалиях // Славяне и Русь. – Москва, 1968. – С. 394–400.

5. Велецкая Н. Н. Языческая символика архаических ритуалов. – Москва, 1978. – 240 с.
6. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. – Київ: Оберіг, 1993. – 592 с.
7. Гнатюк В. До колядки про Св. Софію в Києві // Записки НТШ. – 1907. – Т. 79. – С. 155–159.
8. Гнатюк В. Колядки і щедрівки // Етнографічний збірник. – Львів, 1914. – Т. XXXVI. – 270 с.
9. Гнатюк В. Лірники. Лірницькі пісні, молитви, слова, звістки і т. и. про лірників повіту Бучацького / зібрав у вересні 1895 року В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів: В друкарні Наукового товариства ім. Шевченка, 1896. – Т. II. – 76 с.
10. Голик Р. Уявлення про надприродне в українській культурі Х-ХVIII ст. – автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Львів, 2005. – 18 с.
11. Головацкий Я. Ф. Народные песни Галицкой и Угорской Руси. – Москва: В Университетской типографии (М. Котков), 1878. – Ч. 1–2. – 841 с.
12. Горинь Г. Паломництво в Україні: Народознавчий аспект // Народознавчі Зошити. – Львів, 2003. – № 1–2. – С. 161–167.
13. Горліс-Горський Ю. Ave Dictator: Повісті. – Львів, 1999. – 288 с., іл.
14. Гримич М. В. Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців (Когнітивна антропологія). – Київ, 2000. – 380 с.
15. Грушевський М. Історія української літератури: в 6 т., 9 кн. – Т. 4: Усна творчість пізніх княжих і переходових віків XIII–XVII. Кн. 2 / упоряд. Л. Копаниця; прим. С. Росовецького. – Київ: Либідь, 1994. – 320 с.
16. Гейштор А. Слов'янська міфологія / пер. з польськ. – Київ: Кліо, 2014. – 416 с.
17. Давидюк В. Первісна міфологія українського фольклору. – Видання друге, доповнене й перероблене. – Луцьк: Волинська обласна друкарня. – 2005. – 310 с.
18. Даркевич В. П. Топор как символ Перуна в древнерусском язычестве // Советская археология. – 1961. – № 4. – С. 95–100.
19. Державний архів Вінницької області, ф. 595, од. зб. 5, 118 арк.
20. Дмитрук Н. Про чудеса на Україні року 1923-го // Етнографічний вісник. – Київ, 1925. – Кн. 1. – С. 50–65.
21. Дмитрук Н. «Чудеса» на Полтавщині року 1928-го // Етнографічний вісник. – Київ, 1929. – Кн. 8. – С. 168–180.
22. Домашній архів автора.
23. Дюркгайм Е. Первісні форми релігійного життя. Тотемна система в Австралії / пер. з франц. Г. Філіпчук та З. Борисюк; наук. ред. Т. Метельова. – Київ: Юніверс, 2002. – 424 с.
24. Дяків В. М. Тема чудес в українському фольклорі і фольклористиці // Народознавчі Зошити. – Львів, 2005. – № 1–2. – С. 67–82.
25. Єфремов С. Щоденники, 1923–1929. – Київ: ЗАТ «Газета «РАДА»», 1997. – 848 с.
26. Завальнюк К., Стецюк Т. Релігійні «чудеса» на Поділлі (20-ті роки

- XX століття) // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник / ред. колегія: З. Білик, Я. Дашкевич, Л. Моравська. – Львів : Логос, 2007. – С. 409–419.
27. Зоря. – 1882. – № 2.
28. Зоря. – 1889. – № 20.
29. Зубрицький М. Народний календар. Народні звичаї і повірки, прив'язані до днів у тижні і до рокових свят // Матеріали до українсько-руської етнології. – 1900. – Т. 3. – С. 33–60.
30. Іваннікова Л. Образ Єрусалима в українському фольклорі // Матеріали до української етнології. Збірник наукових праць. Щорічник. – Київ, 2002. – С. 401–404.
31. Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы (XIX – начало XX в.). – Москва : Наука, 1973. – 351 с.
32. Килимник С. Український рік у народніх звичаях в історичному освітленні. У V т. – Вінніпег; Торонто, 1964. – Т. I: Зимовий цикл. – 154 с.
33. Кирчів Р. Історія української фольклористики. – Львів, 2017. – Т. 1. Преромантична і романтична фольклористика. – 524 с.
34. Кирчів Р. Фольклорна опозиція войовничому атеїзмові (фольклор чудес) // Народознавчі Зошити. – Львів, 2003. – № 1-2 (49–50). – С. 3–11.
35. Кравченко В. «Осапатова долина» [окремі аркуші: 3 матеріалів Етнографічного відділу Волинського науково-дослідного музею. (Житомир) // Етнографічний вісник. – Київ, 1926. – Кн. 2. – С. 108–111].
36. Кравченко В. «Псалми», що в 1923–24 рр. співали прочани під час подорожувань до різних чудес // Етнографічний вісник. – Київ, 1927. – Кн. 4. – С. 71–78.
37. Круть Ю. З. Хліборобська обрядова поезія слов'ян. – Київ, 1973. – 208 с.
38. Курочкін О. В. Новорічні свята українців. Традиції і сучасність. – Київ, 1978. – 191 с.
39. Кутельмах К. М. Календарна обрядовість як етногенетичне джерело / К. Кутельмах // Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат : у 4 т. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2006. – Т. 2 : Етнологія та мистецтвознавство. – С. 473–557.
40. Кухаронак Т. І. Маскі ў каляндарнай абраднасці беларусаў / Т. І. Кухаронак. – Минск : Ураджай, 2001. – 239 с., іл.
41. Матеріали етнографічних експедицій МЕХП АН УРСР за 1968 р. – Архів Інституту народознавства НАН України.
42. Матеріали етнографічних експедицій в Закарпатську область МЕХП АН УРСР за 1977 р. – Архів Інституту народознавства НАН України.
43. Новий Галичанин. – 1891. – № 2.
44. Нолл В. Трансформація громадянського суспільства. Усна історія української селянської культури 1920–30 років. – Київ : Центр досліджень усної історії та культури РОДОВІД, 1999. – 560 с.
45. Олена Пчілка. Українські народні легенди останнього часу // Етнографічний вісник. – Київ, 1925. – Кн. 1. – С. 41–49.
46. Панченко А. А. Новые религиозные движения и работа фольклориста //

Сны Богородицы. Исследования по антропологии религии / под ред. Ж. В. Корминой, А. А. Панченко, С. А. Штыркова. – Санкт-Петербург: Изд-во Европ. ун-та в Санкт-Петербурге, 2006. – С. 119–129.

47. Попов П. До текстів т. зв. «Калинівських пісень» // Етнографічний вісник. – Київ, 1927. – Кн. 4. – С. 8-30.

48. Рыбаков Б. А. Календарь из земли полян // Советская археология. – 1962. – № 4. – С. 66–89.

49. Рыбаков Б. А. Основные проблемы изучения славянского язычества // Труды VII международного конгресса антропологических и этнографических наук. – Москва, 1967. – Т. 8.

50. Рыбаков Б. А. Русалии и Бог Симаргл Переплут // Советская археология. – 1967. – № 2. – С. 56–103.

51. Рыбаков Б. О. Київські колти і віли-русалки. Слов'яно-руські старожитності. – Київ, 1968. – С. 92–10.

52. Рожко В. Є. Чудотворні ікони Волині і Полісся : Історико-красознавчий нарис. – Луцьк : Медіа, 2002. – 352 с.

53. Сапеляк О. Голод 1921 року як чинник деформаційних процесів в українській сім'ї // Відлуння Голодомору-геноциду. Етнокультурні наслідки Голодомору в Україні / ред. Р. Кирчів та О. Романів. – Львів: НТШ, 2005. – С. 122–132.

54. Соколова В. К. Весенне-летние календарные обряды русских, украинцев и белорусов XIX – начала XX в. – Москва, 1979. – 287 с.

55. Сосенко К. Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого Вечора. – Львів, 1928. – 358 с.

56. Степовий О. Вогні в церкві. Сучасні українські народні легенди. – Авгсбург, 1946. – 16 с.

57. Тарас Я. Голодомор як засіб боротьби з церквою і народною релігійністю (за матеріалами польових досліджень Житомирського та Київського Полісся у 1994–2003 роках) // Відлуння Голодомору-геноциду. Етнокультурні наслідки Голодомору в Україні / ред. Р. Кирчів та О. Романів. – Львів: НТШ, 2005. – С. 133–154.

58. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край. – Санкт-Петербург, 1877. – Т. 2. – С. 227–467.

59. Український політичний фольклор / упоряд., передм., коментарі Є. М. Пашенка. – Київ : Видавець Микола Дмитренко, 2008. – 100 с.

60. Франко І. Іван Вишенський і його твори // Франко І. Зібрання творів : у 50 т. – Київ : Наукова думка, 1981. – Т. 30 : Літературно-критичні праці (1900-1902). – С. 7–211.

61. Худаш М. Походження імен та релігійно-міфологічні функції давньоруських і спільнослов'янських язичницьких божеств. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2012. – 1064 с.

62. Чичеров В. И. Зимний период русского народного земледельческого календаря XVI – XIX веков. – Москва, 1957. – 237 с.

63. Чубинський П. Українські народні казки / в ред. А. Крушельницького; з передм. О. Грицяя. – Київ ; Відень ; Львів : Чайка, [Б. р.]. – Т. 2. – 201 с.

64. Шевченко С. Нові легенди на Зинов'євщині // Етнографічний вісник. – Київ, 1928. – Кн. 7. – С. 142–145.

65. Штырков С. А. После «народной религиозности» // Сны Богородицы. Исследования по антропологии религии / под ред. Ж. В. Корминой, А. А. Панченко, С. А. Штыркова. – Санкт-Петербург: Изд-во Европ. ун-та в Санкт-Петербурге, 2006. – С. 7–15.

66. Якимович С. З есхатологічних настроїв // Життя і революція. – 1926. – № 2–3. – С. 113–118.

67. Dołęga Chodakowski Z. O Słowiańszczyźnie przed Chrześcijaństwem // Ćwiczenia Naukowe. – Krzemieniec, 1818. – Т. 2. – № 5. – S. 3–27.

68. Michalska M. Religijność na pograniczu. – Czeski Cieszyn, 2006. – 320 s.

69. Rehór Fr. Kalendařik z narodniho života Bojkův. – Zlata Praha, 1895. – № 44–50.

70. Wagilewicz D. J. Demonologia słowiańska. – ЛННБ ім. В. Стефаника, Відділ рукописів, фонд І. Вагилевича, № 39, п. 9, арк. 1–46.

71. Wagilewicz D. J. Kronika ludu z demonologii słowiańskiej. – ЛННБ ім. В. Стефаника, Відділ рукописів, фонд І. Вагилевича, № 39, п. 15, арк. 1–63.

References:

1. *Natsionalni arkhivni naukovi fondy rukopysiv ta fonozapysiv IMFE* [National archival scientific collections of manuscripts and phonograms of the IAFE]. F. 15-3. U.C. 239-246.

2. Bohatyrov V. P. (1971). *Voprosy teorii narodnogo iskusstva*. [Questions of the theory of folk art]. M. 511 s. (in Russ.)

3. Boikivshchyna: istoryko-etnografichne doslidzhennia [Boikivshchyna: historic-ethnographic research] (1983). Editor in chief: Hoshko Yu. H. K.: Naukova Dumka. K. 304 s. (in Ukr.)

4. Veletskaia N. N. (1968). *O novogodnikh rusaliiakh* [About New Year's Rusaliias] in *Slavianie I Rus* [The Slavs and the Rus]. M. S. 394–400. (in Russ.)

5. Veletskaia N. N. (1978). *Yazycheskaia simvolika arkhaiskikh ritualov* [Pagan symbolism of archaic rituals]. M. 240 s. (in Russ.)

6. Voropai O. (1993). *Zvychai nashoho narodu. Etnografichniy narys*. [The habits of our people. Ethnographic essay]. K. 592 s. (in Ukr.)

7. Hnatiuk V. (1907). *Do koliadky pro Sv. Sofiiu v Kyievi* [To the carol about Saint Sophia in Kyi] in *Zapysky NTSH* [The Notes of SCSH]. Lviv. T. 79. S. 155–159. (in Ukr.)

8. Hnatiuk V. (1914). *Koliadky i shchedrivky* [Carols and shchedrivkas] in *Etnografichniy zbirnyk* [The Ethnography Collection]. Lviv. T. 36. 270 s. (in Ukr.)

9. Hnatiuk V. (1896). *Lirnyky. Lirnytski pisni, molytvy, slova, zvistky t. y. Pro lirnykiv povitu Buchatskoho / zibrav u veresni 1895 roku V. Hnatiuk* [Lyricists' songs, prayers, words, news, etc. about lyricists of the Buchatskyi district / collected in September 1895 by Volodymyr Hnatiuk] in *Etnografichniy zbirnyk (The Ethnography Collection)*. Lviv. T. 2. 76 s. (in Ukr.)

10. Holyk R. (2005). *Uiavlennia pro nadprirodne v ulrainslii kulturi X-XVIII stolitt* [The conception of a supernatural in Ukrainian culture of the X-XVIII centuries] / An abstract of Dissertation for the academic degree of Candidate of Sciences in History. Lviv. 18 s. (in Ukr.)

11. Holovatskii Ya. (1878). *Narodnyie pesni Galitskoi i Ugorskoi Rusi* [Folk songs of Galician and Hungarian Rus]. M. Part 1 and 2. 841 s. (in Russ.)

12. Horyn H. (2003). *Palomnytstvo v Ukraini* [Pilgrimage in Ukraine: the ethnology aspect] in *Narodoznavchi Zoshyty* [The Ethnology Notebooks]. Lviv, 1-2. S. 161–167. (in Ukr.)

13. Horlis-Horskyi Yu. (1999). *Ave Dictator: Povisti* [Ave Dictator: Novels]. Lviv. 288 s. (in Ukr.)

14. Hrymych M. V. (2000). Tradyciinyi svitohliad ta etnopsykholohichni konstanty ukrainciv (Kohnityvna antropolohiia) [Traditional worldview and ethnopsychological constants of Ukrainians (Cognitive anthropology)]. K. 380 s. (in Ukr.)
15. Hrushevskiy M. (1994). Istoriia ukrainskoi literatury: v 6 t., 9 kn. T. 4.: Usna tvorchist piznikh kniazhykh i perekhodovykh vikiv XIII—XVII [History of Ukrainian Literature: 6 volumes, 9 books. T. 4: Oral work of the late princes and the transitional centuries XIII—XVII]. Book. 2. Lviv: Lybid. 320 s. (in Ukr.)
16. Geishtor A. (2014). Slovianska mifolohiia [Slavic mythology]. K.: Klio. 416 s. (in Ukr.)
17. Davydiuk V. (2005). Pervisna mifolohiia ukrainskoho folklore. Vydannia druhe, dopovnene i pereroblene [The primitive mythology of Ukrainian folklore. Second edition, supplemented and redone]. Lutsk. 310 s. (in Ukr.)
18. Darkevych V. P. (1961). Topor kak simvol Peruna v drevnierusskom yazychestvie [The ax as a Perun's symbol in ancient Rus paganism] in Sovietskaia arkeologiiia [The Soviet archeology]. M. № 4. S. 95—100. (in Russ.)
19. Derzhavnyi arkhiv Vinnytskoi oblasti [The State archive of Vinnytsia region]. F. 595. U.C. 5. 118 s.
20. Dmytruk N. (1925). Pro chudesa na Ukraini roku 1923-ho [About miracles in Ukraine in year 1923] in Etnografichnyi visnyk [The Ethnology Herald]. K. Book. 1. S. 50—65. (in Ukr.)
21. Dmytruk N. (1929). “Chudesa” na Poltavshchyni roku 1928-ho [“Miracles” at Poltava district in year 1928] in Etnografichnyi visnyk [The Ethnology Herald]. K. Book. 8. S. 168-180. (in Ukr.)
22. Domashnii akhiv avtora [Author's private archive].
23. Durkheim E. (2002). Pervisni formy relihiinoho zhyttia. Totemna systema v Avstralii [Initial forms of religious life. Totem system in Australia]. K.: Universe. 424 s. (in Ukr.)
24. Diakiv V. M. (2005). Tema chudes v ukrainskomu folklori i folklorystytsi [The theme of miracles in Ukrainian folklore and folkloristic] in Narodoznavchi Zoshyty [The Ethnology Notebooks]. Lviv, 1-2. S. 67-82. (in Ukr.)
25. Yefremov S. (1997). Shchodennyky, 1923 — 1929 [Diaries, 1923 — 1929]. K.: Hazeta Rada. 848 s. (in Ukr.)
26. Zavalnuk K., Stetsiuk T. (2007). Relihiini “chudesa” na Podilli (20-ti roly XX stolittia) [Religious “miracles” at Podillia (20-th of XX century)] in Istoriia religii v Ukraini. Naukovi shchorichnyk [The History of religions in Ukraine. Scientific Yearbook]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoho muzeiu istorii religii “Lohos”. S. 409—419. (in Ukr.)
27. Zoria [The Star](1882). № 2. (in Ukr.)
28. Zoria [The Star](1889). № 20. (in Ukr.)
29. Zubrytskyi M. (1900). Narodnyi kalendar. Narodni zvychai i povirky, pryviazani do dnev u tyzni i do rokovykh sviat [Folk calendar. Folk customs and verifications tied to days in the week and to fatal holidays] in Materialy do ukrainsko-ruskoi etnologii [Data to the Ukrainian-Rus ethnology]. Lviv. T. 3. S. 33-60. (in Ukr.)
30. Ivannykova L. (2002). Obraz Yerusalyma v ukrainskomu folklori [The image of Jerusalem in Ukrainian folklore] in Materialy do ukrainskoi etnologii. Zbirnyk naukovykh prats. Shchorichnyk [Materials for Ukrainian ethnology. Collection of scientific works. Yearbook]. S. 401-404. (in Ukr.)
31. Kalendarnye obychai i obriady v stranakh zarybeznoi Yevropy (XIX — nachalo XX v.) [Calendar customs and rituals in countries of foreign Europe (XIX — the early XX century)]. (1973). M. 351 s. (in Russ.)
32. Kylymnyk S. (1964) Ukrainskyi rik u narodnikh zvychaiakh v istorychnomu osvittenni. U 5 t. T.1.: Zymovi tsykl. [Ukrainian year due to folk customs at the historic highlighting. In 5 v. V.1.: the winter cycle]. Toronto. 154 s. (In Ukr.)
33. Kyrchiv R. (2017). Istoriia ukrainskoi folklorystyky. T.1.: Preromantychna i romantychna folklorystyka [The history of Ukrainian folkloristic. T. 1: Preromanticism and romanticism folkloristic]. Lviv. 524 s. (in Ukr.)

34. Kyrchiv R. (2003). Folklorna opozytisia voiovnychimu ateizmu (folklore chudes) [Folklore opposition to militant atheism (folklore of miracles)] in Narodoznavchi Zoshyty [*The Ethnology Notebooks*]. Lviv, 1-2. S. 3-11. (in Ukr.)
35. Kravchenko V. (1926). “Osapatova dolyna” [okremi arkushi: Z materialiv Etnohrafichnoho viddilu Volynskoho naukovo-doslidnoho muzeiu. (Zhytomyr)] [“Osapata’s valley” [separate sheets: From the materials of the Ethnographic Department of the Volyn Scientific Research Museum (Zhytomyr)] in Etnografichnyi visnyk [*The Ethnology Herald*]. K. Book. 2. S. 108-111. (in Ukr.)
36. Kravchenko V. (1927). “Psalmi”, shcho v 1923—1924 rr. Spivaly prochany pid chas podorozhuvan do riznykh chudes [“Psalmi”, which were song by the pilgrims while travelling to the places of different maracles] in Etnografichnyi visnyk [*The Ethnology Herald*]. K. Book. 4. S. 71-78. (in Ukr.)
37. Krut Yu. Z. (1973). Khliborobska obriadova poeziia slovian [Agricultural ritual poetry of the Slavs]. K. 208 s. (in Ukr.)
38. Kurochkin O. V. (1978). Novorichni sviata ukraintsev. Tradycii i suchasnist [New Year holidays of Ukrainians. Traditions and the present]. K. 191 s. (in Ukr.)
39. Kutelmakh K. (2006). Kalendarska obriadovist yak etnogenetychne dzherelo [Calendar rituality as a source of ethnogenesis] in Etnohenez ta etnichna istoriia naselennis Ukrainy Karpats: u 4 t. T.2: Etnolohiia ta mystetsvoznavstvo [*The Ethnogenesis and ethnic history of Ukrainian Carpathians: in 4 vol. V.2.: The Ethnology and art studies*]. Lviv. S. 473-557. (In Ukr.)
40. Kukharonak T.I. (2001). Maski u kaliandarnai abradnastsi belarusau [Masks in the calendaric rituality of Belarus]. Mn.: Uradzhai. 239 s. (in Belarus)
41. Materialy etnografichnykh ekspedytsii MEKhP AN URSSR za 1968 r.) (1968) [Data of ethnography expeditions of the MEAC AS USSR for 1968] / Arkhiv Instytutu narodoznavstva NAN Ukrainy [*The archive of the Institute of ethnology NAS of Ukraine*]. (in Ukr.)
42. Materialy etnografichnykh ekspedytsii u Zakarpatsku oblasny MEKhP AN URSSR za 1977 r.) (1977) [Data of ethnography expeditions in Transcarpathia region of the MEAC AS USSR for 1977] / Arkhiv Instytutu narodoznavstva NAN Ukrainy [*The archive of the Institute of ethnology NAS of Ukraine*]. (in Ukr.)
43. Novyi Halychany (The New Galician) (1891). № 2. (in Ukr.)
44. Noll V. (1999). Transformatsiia hromadianskoho suspilstva. Usna istoriia ukraïnskoi selianskoi kultury 1920-30 rokiv [Transformation of civil society. Oral history of Ukrainian peasant culture of 1920-30]. K. : Tsentr doslidzhen usnoi istorii ta kultury RODOVID. 560 s. (in Ukr.)
45. Olena Pchilka. (1925). Ukrainski narodni lehendy ostannoho chasu [Ukrainian folk legends of the last time] in Etnografichnyi visnyk (The Ethnology Herald). K. Book. 1. S. 41-49. (in Ukr.)
46. Panchenko, A. A. (2006). Novyie religioznye dvizheniia i rabota folklorist [New religious movements and folkloristic work] in Sny Bogoroditsy. Issledovaniia po antropologii religii [*Dreams of the Virgin. Research on anthropology of religion*]. SPb.: Izdatelstvo Europeiskogo universiteta St. Petersburga. S. 119-129. (in Russ.)
47. Popov P. (1927). Do tekstiv t. zv. “Kalynivskykh pisen” [To texts of so-called “Kalyniv songs”] in Etnografichnyi visnyk [*The Ethnology Herald*]. K. Book. 4. S. 8-30. (in Ukr.)
48. Rybakov B. A. (1962). Kaliendar iz ziemli polian [The calendar from polian’s land] in Sovietskaia arkhologiiia [*The Soviet archeology*]. M. № 4. S. 66-89. (in Russ.)
49. Rybakov B. A. (1967). Osnovnyie problemi izucheniia slavianskogo yazychestva [The main problems of Slavic paganism exploration] in Trudy VII mezhdunarodnoho konhressa antropologicheskikh y etnograficheskikh nauk [*The works of the VII International Congress of Anthropological and Ethnographic Sciences*]. M. T. 8. (in Russ.)
50. Rybakov B. A. (1967). Rusalii i Bog Simargl Pereplut [The Rusalias and God Symargl Pereplut] in Sovietskaia arkhologiiia [*The Soviet archeology*]. M. № 2. S. 56-30. (in Russ.)
51. Rybakov B. O. (1968). Kyivski kolty i vily-rusalky [Kyiv koltas and vilas-mermaids] in Sloviano-ruski starozhytnosti [*Slavic-Rus antiquities*]. K. S. 92-100. (in Ukr.)

52. Rozhko V. Ye. (2002). Chudotvorni ikony Volyni i Polissia: Istoryko-kraieznavchyi narys [Miraculous icons of Volyn and Polissya: Historical and ethnographic essay]. Lutsk: Media. 352 s. (in Ukr.)
53. Sapeliak O. (2005). Holod 1921 roku yak chynnyk deformatsiinykh protsesiv v ukrainskii simi [The famine of 1921 as a factor in the deformation processes in the Ukrainian family] in Vidlunnia Holodomoru-henotaydu. Etnokulturni naslidky Holodomory v Ukraini [Echoes of the Famine-Genocide. Ethnocultural consequences of Holodomor in Ukraine] Lviv: Naukove tovarystvo imeni Shevchenka. Sektsiia etnografii ta folklorystyky. S. 122-132. (in Ukr.)
54. Sokolova V. K. (1979). Viesiennie-lietniie kaliendarnyie obriady russkikh, ukraintsev I belorusov XIX — nachala XX v. [Spring-summer calendar rituality of Russians, Ukrainians and Byelorussians in the XIX - early XX century]. M. 287 s. (in Russ.)
55. Sosenko K. (1928). Kulturno-istorychna postat staroukrainskykh sviat Rizdva i Shchedroho Vechora [Cultural and historic form of old-Ukrainian holidays Christmas and Epiphany Eve]. Lviv. 358 s. (in Ukr.)
56. Stepovyi O. (1946). Vohni u tserkvi. Suchasni ukrainski narodni lehendy [Lights in the church. Modern Ukrainian folk legends]. Augsburg. 16 s. (in Ukr.)
57. Taras Ya. (2005). Holodomor yak zasib borotby z tserkvoiu I narodnoiu relehiinistiu (za materiialamy polovykh doslidzen Zhytomyrskoho ta Kyivskoho Polissia u 1994 — 2003 rokakh) [Holodomor as a means of fighting the church and folk religion (according to the materials of field investigations of Zhytomyr and Kyiv Polissia in 1994-2003)] in Vidlunnia Holodomoru-henotaydu. Etnokulturni naslidky Holodomory v Ukraini [Echoes of the Famine-Genocide. Ethnocultural consequences of Holodomor in Ukraine] Lviv: Naukove tovarystvo imeni Shevchenka. Sektsiia etnografii ta folklorystyky. S. 133-154. (in Ukr.)
58. Trudy etnograficheskoi-statisticheskoi ekspeditsii v Yugo-Zapadnyi krai (1877) [The works of ethnographic-statistic expedition into Southern Western Region]. Spb. T. 2. S. 227-467. (in Ukr.)
59. Ukrainskyi politychnyi folklor (2008). [Ukrainian political folklore] K.: Publisher Nikolay Dmitrenko. 100 s. (in Ukr.)
60. Franko I. (1981). Ivan Vyshenskyi i yoho tvory [Ivan Vyshenskyi and his works] in Franko I. Zibr. tvoriv: U 50 y t. Tom 30: Literaturno-krytychni pratsi (1900-1902). [Franko I. The work's collection: in 50 v. Vol. 30: Literary-critical works (1900-1902)]. K.: Naukova Dumka. S. 7-211. (in Ukr.)
61. Khudash M. (2012). Pohodzhennia imen ta relihiino-mifolohichni funktsii davnoruskykh i spilnoslovianskykh yazachnytskykh bozhestv [The origin of the names and religious and mythological functions of the Old Rus and the common Slavic pagan deities]. Lviv: The Institute of ethnology NAS of Ukraine. 1064 s. (in Ukr.)
62. Chicherov V. I. (1957). Zimnii period ruskogo narodnogo kaliendaria [Winter period of the Russian folk agricultural calendar of XVI – XIX centuries]. M. 237 s. (in Russ.)
63. Chubynskyi P. Ukrainski narodni kazky [Ukrainian folk fairy tales] / By the red. of Krushelnytskyi A. K.; Vienna; Lviv. T. 2. 201 s. (in Ukr.)
64. Shevchenko S. (1928). Novi lehendy na Zynovievshchyni [New legends at Zinoviev district] in Etnografichniy visnyk [The Ethnology Herald]. K. Book. 7. S. 142-145. (in Ukr.)
65. Shtyrkov S. A. (2006). Poslie "narodnoi rieligioznosti" [After "Folk Religiosity"] in Sny Bogoroditsy. Issledovanyia po antropologii religii [Dreams of the Virgin. Research on anthropology of religion]. SPb.: Izdatelstvo Europeiskogo universiteta St. Petersburga. S. 7-15. (in Russ.)
66. Yakymovych S. (1926). Z eskhatalogichnykh nastroiv [From the eschatological mood] in Zhyttia i revoliutsiia [The Life and Revolution]. № 2-3. S. 113-118. (in Ukr.)
67. Dołęga Chodakowski Z. (1818). O Sławiańszczyźnie przed Chrześcijaństwem [About the Slavs lands before Christianity] in Ćwiczenia Naukowe [Academic Exercises]. Kremenets. T. 2. № 5. S. 3-27. (in Polish)
68. Michalska Małgorzata. (2006). Religijność na pograniczu [Religiosity at the frontier]. Czech Cieszyn. 320 s. (in Polish)

69. Rehór Fr. (1895). Kalendařik z narodniho žívota Bojkův [Little calendar from boiko's folk life]. Zlata Praha. № 44-50. (in Bulgarian)
70. Wagilewicz D.I. Demonologia słowiańska [*Slavs demonology*]. LNSL of V. Stefanyk. Department of manuscripts. Fund of Ivan Wagilewicz. № 39. P 9. S. 1-36. (in Polish)
71. Wagilewicz D.I. Kronika ludu z demonologii słowiańskiej [People's chronicles on Slavs demonology] / LNSL of V. Stefanyk. Department of manuscripts. Fund of Ivan Wagilewicz. № 39. P 15. S. 1-63. (in Polish)

Abstract. Introduction. Folk religious beliefs are an important component of the consciousness of the people and its traditional culture, which is connected with the ancient notions of the supernatural-divine origin of the world and the existence of human in it. The questions of manifestations of folk religiosity in the ethno-cultural tradition of Ukrainians in general and the calendar ceremonies of the winter cycle in particular belongs to those interesting actual scientific problems, which today remain little and insufficiently researched, especially in ethnological science.

Purpose. The purpose of the work is to outline the main aspects of the study of folk Christian religiosity in the system of the winter cycle of traditional calendar ceremonies of Ukrainians and to substantiate the need for the continuation of studies on the problem of linking Ukrainian ethno-cultural tradition with the religious (actually Christian-religious) worldview of the people and the need to study, reconstruct forms of folk religiousness and to introduce in the scientific circulation of modern ethnology and folklore studies texts of the calendar ceremonies of the winter cycle, in which manifestations of Ukrainian Christian religiosity are reflected.

Results. At the present time, in the living memory of the people some of the specific forms of folk religiousness, as our field surveys showed, there are very few and, most of all, fragmentary — some ritual-customary acts, associated with them texts (mainly folklore), information about supernatural, about miracles, beliefs and conceptions about these supernatural phenomena, etc.

Originality. The scientific novelty of the work mainly consists in substantiating the continuation of studies on the problem of linking the Ukrainian ethno-cultural tradition with folk religious outlook, in outlining the main aspects of the study of folk religiosity in the system of the winter cycle of calendar ritual of Ukrainians.

Conclusion. The work in this direction will allow us to prepare a generalized ethnological and folkloristic study of folk Christian religiosity in the system of traditional calendar rituals of winter cycle of Ukrainians; study a number of issues that left out of the attention of previous researchers. On the basis of the comparative analysis of specific forms of folk religion, characteristic manifestations of the dynamics of folklore text and peculiar transformation, the development of ancient traditional beliefs and conceptions of good and evil, sin and punishment, sin and repentance, as well as the end of the world or its "renewal", coming antichrist and others. Such a study would introduce into the scientific circulation of modern ethnology and folklore a significant archival and new field material.

Key words: folk religiosity, calendar rituality, tradition, beliefs, functioning.

Стаття надіслана: 21.09.2018 г.

© Дяків В.М.